

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A DERSİ UZUN TEZİ

MUTLULUK YOLCULUĞUNDA DEĞİŞİM

Danışman Öğretmen: Ayşe YILDIZ

Öğrencinin Adı: Günsu

Öğrencinin Soyadı: DAĞISTANLI

IB Numarası: D1129-022

Sözcük Sayısı: 3885

Araştırma Sorusu: Zülfü Livaneli'nin "Mutluluk" adlı yapıtındaki figürlerde "değişim" izleği nasıl işlenmiştir?

ÖZ

Değişim, insan yaşamının en temel gerçeği olarak yaşamın her anının içinde yer almaktadır. Zülfü Livaneli'nin "Mutluluk" adlı yapıtında da farklı koşullar altında yaşayan insanların değişim süreçleri neden ve sonuçlarıyla yansıtılmıştır. Ben Uluslar arası Bakalorya Programı, Türkçe A dersi kapsamında hazırladığım bu uzun tezde Zülfü Livaneli'nin "Mutluluk" adlı yapıtındaki figürlerin değişim süreçlerini ele aldım. Çalışmamda farklı çevrelerde değişimi başlatan nedenleri toplumsal ve bireysel boyutlarıyla değerlendirdim. Bu nedenler yaşam koşullarına göre farklılık gösterdikleri için onları geleneksel yapının ve modern hayatın çatışmaları bağlamında sınıflandırdım. Üç ana figürü bu sınıflandırmanın içinde tek tek ele alarak kadın, erkek, köylü, kentli, aydın, cahil kimliklerinin iç ve dış çatışmalarıyla değişim süreçleri ve bu süreçte geldikleri noktaları değerlendirdim. Çalışmamın sonucunda her bireyin farklı bireysel ve toplumsal etkenler sonucunda değişime uğrayacağını ve bunun bireyin var oluş çabasında önemli bir işlevi olduğunu görerek değişimin kaçınılmazlığını vurguladım.

Sözcük Sayısı: 137

İÇİNDEKİLER

I.GİRİŞ.....	3
II. NEDEN VE SONUÇLARIYLA DEĞİŞİM	
II. i. Geleneksel Yapının Baskısıyla Başlayan Değişim	
II. i.a. Meryem.....	4
II. i.b. Cemal.....	7
II. ii. Modern Yaşamın Getirdiği İçsel Çatışmaların Başlattığı Değişim	
II. ii.a. İrfan.....	11
III. SONUÇ.....	15
IV. KANAKÇA.....	17

GİRİŞ

Akıp giden zaman yaşamı farklı durumlar, koşullar oluşturmaya yönlendirir. Birbirini aynısı gibi görünen yaşam döngüsü, Heraklitas'un "Bir ırmakta iki kez yıkanılmaz" görüşünü yansıtan incelikli bir farkındalık gerektiren yapıya sahiptir. Yaşamdaki her anın bir öncekine göre farklılığı bireyi yaşamın gerçeklerini değerlendirmede düşünmeye, sorgulamaya ve arayışa yönelterek bir mücadelenin içine sürüklemektedir.

Yaşamdaki mutlu olma çabası, iç ve dış çatışmalar yaratmakta, bireye yeni bakış açıları kazandırarak bireyi değişime zorlamaktadır. Zülfü Livaneli'nin "Mutluluk" adlı yapıtı "değişim" olgusu odağında oluşturularak yaşamın en temel ögesine dikkat çekilmektedir. Yapıttaki değişim olgusunun farklı çevrelerden, farklı cinsiyet ve koşullardaki figürler üzerinden anlatılması bu gerçekliğe ilgiyi artırmaktadır. Yapıtta Meryem, Cemal ve İrfan figürlerinin cinsel ve sosyal kimlikleri önem taşımaktadır. Figürler, içinde yaşadıkları uzamların dolayısıyla sosyal sınıfın toplumsal gerçeklerini, acımasız, baskıcı ve adaletsiz bir geleneksel yapı ile eğitilmiş üst düzey bir kent yaşamının sorunları düzeyinde, değişimi başlatan nedenseller olarak yansıtmışlardır.

Bu tez çalışmasında değişimin sebepleri, birey üzerindeki oluşum süreci, bireyin kendini var etme çabasıyla kazandığı anlam ve bireyin gelişiminde vardığı nokta değerlendirilmiştir. Yaşadıkları yüzünden yolları kesişen ve birbirleriyle etkileşen üç ana figürün değişim süreçlerinde ortaya koydukları iç ve dış çatışma neden ve sonuçlarıyla incelenmiştir. Üç figür de konumları gereği içinde yaşadıkları toplumsal gerçeklerden farklı biçimlerde etkilenmiş, farklı mücadeleler içine girmiş ve dolayısıyla farklı noktalarda değişime uğramışlardır. "Meryem", "Cemal" ve "İrfan"ın var oluşlarını gerçekleştirirken geleneğin ve modern hayatın dayatma ve şartlanmalarıyla mücadelesi ve özgürleşme yolunda kendilerine uygun düşen farklı sonuçlara ulaşarak kendi maceralarının kahramanı olmaları değerlendirmede ele alınmıştır.

II. NEDEN VE SONUÇLARIYLA DEĞİŞİM

II.i. Geleneksel Yapının Baskısıyla Başlayan Değişim

II.i.a.Meryem:

Meryem ve Cemal aynı coğrafyanın insanı olmalarına ve aynı sosyal koşullar altında yaşamalarına karşın toplumsal yapının değerleri doğrultusunda cinsel kimlikleri, her ikisini farklı açılardan baskı altına almıştır.

Meryem, annesinin onu doğururken ölmesi nedeniyle onu büyüten teyzesinin suçlayıcı tavırlarıyla büyümüş; saflığı masumiyeti ve hayal gücüyle bu sevgisizliğin yıkıcılığından kendini koruyabilmiş bir figürdür... Meryem bu düzen içinde kendi halinde kendi dünyasında her şeye rağmen kendisiyle barışık bir yaşam sürdürürken amcanın tecavüzü onun suçlanarak ahıra kapatılmasına sebep olmuştur. Ahır, Meryem için çocukluktan yaşam koşullarına karşı yaşama savaşı veren bir kadına dönüştüğü ortamdır. *“O neşeli çocukluğunun nasıl olup da birdenbire bu kasvetli ve aşagılıyıcı hayata dönüştüğünü bilemiyordu.”(Livaneli,166).* Burada kendisini öldürmesi için atılan halat onun hayal dünyasından çıkıp hayati kararlar vermesi noktasına getirmiştir. Toplum kararıyla ölüm cezasına çarptırılan Meryem hakkındaki bu karar herkes hatta Meryem tarafından bile. Bir gereklilik olarak kabul edilmektedir *“Şimdi kendisi de kadın olmanın cezasını çekiyordu işte. Kadınların başına bu işleri açan, onları bu hallere düşüren hep o günah yerleriydi... Orası yüzünden günaha giriyor orası yüzünden cezalandırılıyordu.”(Livaneli,19)*

Bu yaklaşım, kadının yalnızca cinsel kimliği ile suçlu olarak görüldüğü erkek egemen geleneksel yapının bir göstergesidir. Kendisine tecavüz edeni bilmeyen Meryem'i, çocuk yaşına rağmen bu olayda tek suçlu ilan eden geleneksel zihniyet bunu yapanı araştırmak gereği bile duymamakta, Meryem'in ölümü ile sorunun çözüleceğini düşünmektedir. Bu toplumun üzerine çöken karanlık, anasına, kadınına, kızına ettiği haksızlığı yüz yıllardır değiştirmeden gelenek adına sürdürse de Meryem'in kaderi, haksızlığı ortaya çıkaracak değişimi başlatmıştır.

Meryem mademki ahırda intihar etmemiştir, amcaoğlu Cemal onu İstanbul'a götürüp öldürecektir. Bu karar Meryem'i içinde yaşadığı toplumun zincirlerinden kurtararak kaderini değiştirecek, Meryem'e kimsenin hesap edemediği yaşama şansı sunacaktır.

İstanbul'u karşı dağın arkası sanan, oraya gitmeyi hep hayal eden Meryem için sonu belirsiz bir yolculuk başlamaktadır. Cemal onu öldürmeye götürdüğünü sanırken değişim rüzgârı ikisini de geleneğin dayatmasından kurtararak özgürlüğe kavuşturacaktır. Meryem, yolculuk boyunca gözlem yapmış ve bu tanımadığı dünyayı algılamaya çalışmıştır. Kadınların giyinişleri, makyajları, serbest tavırları onun “kadın” algısını etkilemiş çevresindeki güzel kızlara özenerek değişimini ilk günden başlatmıştır. *“Meryem başörtüsünü çıkardı. Saçlarını omuzlarına dökmeye çalıştı... Ani bir kararla başını eğip muslukta yıkadı.”* (Livaneli: 185) Bu davranışı onun şartlara kolay uyum sağlayan yapısıyla değişime açık olduğunun bir göstergesidir.

“Yolculuk sırasında, erkeklerle yemek yemesi, ona ‘siz’ diye hitap edilmesi Meryem'i çok etkilemiş, yabancı kişiler tarafından saygı duyulan değer verilen bir insan olmasını mucizevi bularak kendi varlığını ilk kez bir insan olarak fark etmiştir. “erkeklerin yanında çıplak kadın resimlerine bakan bir sarışın kadın, erkeklerle kavga eden bir başka kadın, kendisine siz diye hitap edilmesi. Bunlar mıydı mucize?” (Livaneli,222).

Hep hayalini kurduğu İstanbul'a varmak Meryem için bir hayal kırıklığıdır. Cemal'in ağabeyinin yaşam şekli ve şartları Meryem'e İstanbul'da da sorunların bitmediğini göstermektedir. *“Göçe yenilmiş, mağlup olmuş, tecavüze uğramış, dokulrı bozulmuş, eklemleri şişmiş bir İstanbul'du bu.”* (Livaneli, 284)

Cemal'in İstanbul'da Meryem'i öldürememesi Meryem'in yaşam mücadelesini kazanca dönüştürmüştür. Meryem doğumundan itibaren yakasına yapışan cinsiyetiyle güçlenen suçluluk duygusundan kurtularak yaşamayı seven ve bunu ondan almak isteyen herkese tepki duyan bir insan haline gelmiştir. *“Kapıları yüzüne kapatıp kendisini ölüme yollayan o olmaz olası ailesini yenmişti. Onların kötülük dolu hesaplarını boşa çıkarmıştı.”* (Livaneli, 293). Şartların gerekleri sayesinde erkeklerle birlikte hareket etmeye alışan Meryem ömrü boyunca böyle yaşamış gibi rahatlamıştır. Hatta bu özgürlükler ona yeterli gelmemekte etrafında

gördüğü, özendiği kızlar gibi olmak istemektedir. Değer yargıları değişmektedir. Başörtüsüne, kıyafetlerine, ‘kadınlık’ kavramlarına farklı boyutlarda bakmaktadır.. *“Artık bacaklarının arasındaki "günah yeri" bile o kadar korkunç gelmiyordu ona. Çünkü belli ki bu kızlar ‘o’ndan hiç utanmıyorlardı.” (Livaneli, 346).*

İrfan adlı yaşlı bir profesörle bir teknede yaşamaya başlamak Meryem için başka bir değişim süreci oluşturarak onu hayalini kurduğu farklı bir hayat biçimi arayışına yöneltmiştir. *“Bu teknede ve adada da ‘o dünya’ya ait bir şeyler vardı. Kendisinininkinden çok farklı, rahat, özgür, yaşam dolu, eğlenceli bir şeyler.”(Livaneli,356).* Yeni hayatına geçmeyi sabırsızlıkla bekleyen Meryem için bu hayata uyum sağlama süreci kısa zaman almıştır. Kendisini zaten bu sürece hazır hissetmesi, masumiyeti ve bilgi almaya açık duyuları sayesinde yeni hayatına çabuk ayak uydurmuş düzene alışmıştır. *“Meryem alışık bir tavırla mutfağa gidip ona çabucak bir kahve yaptı. Kendisine hiç sorulmadan önüne gelen bu kahve Profesör’ü çok memnun etti.”(Livaneli,357)*

Yeniliklere alışan ve etrafına özenen Meryem geçmişiyle bağlantısı olan kalıplaşmış fikirlerini de istekleri ve yeni doğru kavramları çerçevesinde değiştirmiştir. Profesör’ün kılık kıyafetini değiştirmesini çocukluğundan beri gerekliliğine inandırıldığı başörtüsünü çıkartarak tamamlamıştır. Değişimin verdiği özgürlük ve sevinç onu her seferinde mutlu etmiş ve diğer değişimlere yönlendirmiş, onu bu hayatın bir parçası yapmıştır. *“Yemeniyi denize attığı o mutlu ve neşeli günden sonra kızın nasıl, ağır ağır yükselen bir su gibi fark ettirmeden kendini kabul ettirdiğini, nasıl vazgeçilmez bir insan haline getirdiğini düşünüyordu.” (Livaneli,365).*

Bir Ege kasabasında tekne uzamından ev uzamına geçen ve etrafındaki herkes tarafından değer verilen biri haline gelen Meryem hayattan zevk almakta, gülmekte, eğlenmektedir. Mutlu ve arzularını korkmadan hissedebilen Meryem, ona olan ilginin farkına varmıştır. Sonuçta kendinden emin herkesten bağımsız bir birey haline gelen Meryem, istekleri doğrultusunda güçlü ve kararlı olmuştur. *“ ‘Seni ilgilendirmez.’ Cemal Meryem’e şaşkınlıkla baktı. Kızın yüzünde son derece kararlı, hatta sert denilebilecek bir anlatım vardı... ‘Ne yaparsan yap bana engel olamazsın.’”(Livaneli, 444)* kararlılığının yanında İrfan’ın adadan ayrılırken Meryem’e verdiği para Meryem’in maddi olarak da Cemal’dan daha güçlü olmasını sağlamış ve bu güç onu daha özgür kılmıştır. Bu sayede Cemal’e yeni hayatı için maddi yardımda bulunmuş ve hayatının gidişini belirleyerek yanında buldukları doğulu ailede

kalma seçimini özgür iradesiyle yapmıştır. “ ... cebinden bir tomar para çıkardı ve ona verdi. “Bu para sana yardımcı olur. Merak etme ben de daha çok var.” (Livaneli,445).

Meryem yolun başında onu öldürmesine razı olduğu güçlü erkek figürü Cemal’i hayatından Cemal istemese de kolaylıkla çıkartmış ve onu yeni yaşamı için destek olan cinsel kimliğini korkusuzca taşıyan, güçlü kadın figürüne dönüşmüştür.

II.i.b.Cemal

Meryem’le aynı koşullarda yetişen Cemal, erkek egemen toplumun ona sağladığı olanaklar kadar yüklediği sorumlulukları da taşımaktadır. İçinde yaşadıkları küçük Anadolu kasabasının dini bir lider konumundaki babasını gölgesi ve baskısı onu biçimlendirmiş ve geleceğini ipotek altına almıştır. Cemal’in değişimi bu çevreden çıkıp askere gitmesiyle başlamış onu yaşam karşısında önceliklerini belirleme konusunda uyandırmıştır. Bu duruma karşın geleneklere karşı çıkacak güce sahip değildir. Bu nedenle değişim öncelikle içsel hesaplaşmalarında ortaya çıkmaktadır. Askerde siyasi yapının hazırladığı sıcak çatışma ortamlarında yaşanan can pazarı fikirlerini değiştirmiş ve onu en yakın arkadaşı Memo’ya düşman etmiştir. Öyleki bu düşmanlık, yalnızca koşulların baskısını değil nefretle beslenen öfkenin yıkıcı gücünü taşımaktadır. Çocukluğun gençliğe dönüştüğü süreci içeren askerlikte yaşadıkları Cemal’in duygularını etkilemiş içinde yaşadığı çevreyle ilişkisini değiştirmiştir. Sevdiği çocukluk arkadaşından hiçbir kişisel neden olmaksızın nefret eder, onu düşmanı görür. Savaş sırasında arkadaşlarını kaybetmesi, düşmanlarını öldürmesi Cemal’in duygularında değişikliklere sebep olmuştur. Eskiden sadece adını bildiği ‘ölüm’ artık onun her gün karşılaştığı bir durum olmuştur bu sebeple ona bakışı da değişmiş hayatın gündelik bir parçası olarak görmeye başlamıştır.

“ Memo ’nun sesini ilk duyduğu zamanlardaki sıcaklık kalmamıştı artık. Tertipleri teker teker şehit düştüğü zaman, bu acının tek sorumlusu olarak Memo ’yu görüyor, kendisini de her an öldürebilecek bu tepeciden nefret ediyordu. Kendisi Memo ’yu göreceğ olsa gözünü kırpmadan öldürür, bu devlet millet düşmanından, kucağında şehit düşen, kolu bacağı kopan tertiplerinin öcünü alırdı.” (Livaneli, 89)

Cemal, askerlik döneminde çocukluktan tamamen çıkmış saf duygularının yerini öldürme ve hayatta kalma görevleri doldürmüştür. İki yıl boyunca yaşam şartlarına uyum sağlamak için değişmiş olan Cemal askerliği bitince, eski kasabasına, ailesine ve sevdiğine dönse de her şey onun için yabancısıdır. “ *Cemal kasabaya dönerken, kendisinin de iki yıllık demirlerden kurtulduğunu ama artık özgür kalan elleriyle ne yapacağını bilmediğini düşündü.* ” (Livaneli, 131). Bu değişime karşı taraftan bakıldığında ise farklı bir bakış açısı oluşmakta askerliğin koşulları ve sıcak çatışmaların yaşanması onun kasabalılar tarafından kahraman olarak görülmesini sağlamıştır. O milleti için savaşmış herkesin gözünde takdir kazanmıştır, davranış ve alışkanlıklarındaki değişimler ise zamanla anlaşılacaktır. Askerden önceki hayatını sisli hatırlayan Cemal kasabasındaki rahat yaşam şartları karşısında kendisini yavan ve boş hissetmeye başlamasının yanında askerde edindiği geç yatma, erken kalkma ve yemek yememe gibi alışkanlıklarını da sürdürmektedir. “ *Önce ailesi, sonra da bütün kasaba Cemallerinin eski Cemal olmadığını, askerde bir takım garip huylar edindiğini öğrenmekte gecikmedi.* ” (Livaneli,136). Toplumda dini açıdan saygı duyulan babasının yetiştirmesiyle çocukluğunu geçirmiş ve yargılar edinmiş olan Cemal doğduğu doğu ilinde en yakın arkadaşı olarak Kürt kökenli Memo ile büyümüştür. Delikanlı olup askerlik çağına geldiğinde ise doğu sınırındaki sıcak temas bölgelerinde göreve atanan Cemal burada ölümle tanışmış ve ona alışmıştır. Fakat ölümle ne kadar iç içe olursa olsun babasının onun içine işlediği korku ve düşünceler hiç değişmemiştir.

“ *Tam kendini bu rahatlatıcı düşünceye bırakıyordu ki babası geldi gözünün önüne. Delici özleriyle nu süzüyor, elindeki tespahi öfkeyle sallıyordu. Cemal, çocukluğundan beri içine yerleşmiş olan müthiş korkunun verdiği itkiyle yerinden fırlayıverdi.* ” (Livaneli,45)

Babasına sorgulamasız inanan Cemal için dini ve inançları her koşulda onun vicdanını ferahlatan konulardır. İçinde bulunduğu zor yaşam koşulları altında bile babasının gösterdiği yolda ilerlemek, İslam dinin gereklerini yerine getirmek ona rahatlama ve huzur vermektedir.

“ *Babası evliya gibiydi; insan onun dediklerini yaparsa, bu dünyada da öteki dünyada da rahat ederdi.* ” (sf49 “ *kendisi en az yirmi köyün yakılışına katılmıştı ve bu görüntülere alışmıştı artık; kanıksamıştı.* ” (Livaneli,83).

Meryem'in öldürülmesi işi Cemal için kolay ve sıradan bir iştir. Her zaman yaptığı gibi bir kişiyi daha öldürecek ve babasının isteklerini yerine getirmiş olacaktır. Çocukluklarını birlikte geçirdikleri Meryem'i hatırlamamakla birlikte onu kendisinin öldürecek olması Memo ile yaşadıklarından sonra ona bir şey hissettirememektedir. Meryem'le birlikte İstanbul'a gitmek için yaptıkları yolculukta Meryem de Cemal'in ne kadar değiştiğini fark etmiştir. Eskiden birlikte top oynadığı Cemal ağabeyi artık Meryem'in gözünde soğuk ve ürkütücü bir hal almıştır. “ *Eskiden bağ evine birlikte yemek götürdükleri, patlak çamur oynadıkları, çember çevirdikleri çocuk gitmiş, yerine bambaşka biri gelmişti.*” (Livaneli, 165). Yaşam koşulları duygularını değişime uğratarak yüreğini öfke ile doldurmuştur. Ölümün olmadığı bir hayatı garip olarak nitelendiren Cemal'e göre ailesi ve babası tarafından verilmiş bu kararı uygulamak, sevdiği kız olan Emine'nin Cemal'i hapse girmesi durumunda başkasıyla evlenecek olması demektir. Yolculuk sırasında Meryem'i öldürmek için bir fırsat bulan Cemal bunu kendisinin de bilmediği sebeplerden yapamamıştır. Uzun zaman sonra ilk defa birini öldürmek başına iş açabilecek bir sorun haline gelmiştir. “... *Dağlardaki savaş sırasında kimse bir ölünün hesabını tutmazdı. Ama sivil dünya öyle değildi ne yazık ki. Emine'nin dediği gibi dikkatli olması ve yakayı ele vermemesi gerekiyordu.*” (Livaneli, 201). Tren yolculuğu boyunca Cemal hiçbir insanla etkileşim kurmamış kendini ortamdaki soyutlamıştır. Yolculuğun sonunda varılan İstanbul Cemal için büyük bir karmaşa yaratmıştır. Haydarpaşa'nın pırıltılı duvarları, devamlı gelip giden trenler, kalabalık Cemal için bu uzamın daha önce ayak bastığı hiçbir yere benzememektedir. Cemal bu ortamda da babasının ona verdiği öğütlerle hareket etmektedir. Cemal İstanbul'da istediği şansı elde etmiş, Meryem'i ıssız bir viyadüğe götürmüştür fakat artık Cemal yeni askerden dönmüş, Meryem hakkında hiçbir his duymayan Cemal değildir. Değişmiş, anılar ve duygularla öldürme eylemine yabancılaşmıştır.

“*Cemal içindeki kararlılığın zayıflamaya başladığını ve Meryem'i bir insan, hem de çocukluğunda tanıdığı; gülüşünü, heyecanını, mızıkçılıklarını, hastalıklarını, çember çevirmesini, kuş yuvalarına tırmanmasını bildiği bir insan olarak hatırlamaya başladığını gördü. Bunca zamandır korumuş ve en ufak bir delik bile bırakmamış olduğu savunma duvarları birbiri ardına yıkılıyordu şimdi.*” (Livaneli, 291).

Sevgilisi Emine'ye olan arzusu iyice artan ama artık bu kızı öldüremeyeceğini bilen Cemal'in bu kızı saklayacak bir yer aramaya başlaması onun İstanbul'a geliş görevinin uğradığı değişimi göstermektedir.

İstanbul'da askerlik arkadaşıyla buluşan Cemal Selahattin ile yaptığı konuşmalarda ilk defa babasının açıkladığından farklı bir din yorumu ile karşılaşmaktadır. Meryem'i öldürmediği için Cemal takdir edilmiştir. Selahattin Cemal'i din hakkındaki yanlış bilgilerini düzeltmek amacıyla Eyüp Sultan'da yapacakları tarikat ayinine götürmesi Cemal'in dine olan bakışı değiştirmiştir. Burada dinin kimseyi öldürmeyi, barışı esas aldığını dinlemiş babasının öğrettiği dinden farklı bir din olduğunu görmüştür.. *“Cemal, ömründe ilk defa dinin korkutucu bir şey olmaktan çıktığını hissediyor ve neredeyse içi serin sularla yıkaniyordu.”* (Livaneli, 315). Meryem'le birlikte bir çözüm buluncaya kadar çalıştıkları Ege'deki balıkçı kulübesinde yaşamaya başlayan Cemal için İstanbul'a ayak bastığı günden beri amacı ve inançları değişmiştir. *“Öldürülmek üzere teslim edilmiş olan bir kızın hayatını kurtarmaya çalışıyor. Ne tuhaf işti bu!”* (Livaneli, 350). Daha sonra Profesör İrfan'la tanışan ve onun teknesinde çalışmaya başlayan ikili İrfan tarafından modern yaşamın içine çekilmişler yeni bir yaşam tarzı edinmişlerdir. Her şeyin farklı olduğu bu yaşam tarzı Cemal için zorlayıcı olmuştur. Bu uyum sorunu Cemal'in sessizliğine ve suskunluğuna öfkeli bakışlar eklemiştir...

“Ama bazen kendisi gibi beceriksiz bukalemunlar da çıkabiliyordu ortaya. Çevresine uymak için her türlü gayreti gösterip de bunu beceremeyen ve rengini bir türlü bulunduğu ortama uyarlayamayan bir bukalemun: Beceriksiz bukalemun.”(Livaneli, 370).

İrfan ve Meryem'in yakınlaşması kasaba ahlakına göre kabul edilemez olsa da bu yeni buldukları ortam Cemal'in tepkilerini zayıflamasına çelişkiye düşmesine neden olmaktadır. *“Neyin doğru, neyin yanlış olduğu birbirine karışmıştı.”* (Livaneli, 386). Meryem'in hastalığı sebebiyle bir adaya inen üçlü orada bir eve yerleşmiştir. Cemal'in bu ortamda yaşadığı en büyük fark, Büyükelçi ve İrfan'ın konuşmalarına katılmak ve çevreye anılarını aktarmak istemesidir. Bu noktaya kadar dış dünyadan kendini soyutlayan ve bir bağlantı kurmamaya özen gösteren, hep susan, Cemal artık kendini ispatlama, etrafındaki düzene uyum sağlama çabasına girmiştir. *“Ne yaparsa yapsın kendisiyle ilgilenmiyorlardı. Oysa herhangi bir şey söyleseler, saatlerce savaş anılarını aktarabilirdi onlara.”*(Livaneli,

409). Meryem'in hızlı değişiminin yanında uyum sağlama çabası içinde olan Cemal kendini güçsüz ve çaresiz hissetmektedir. Bu durumdan çıkmak için çareler ararken hayatındaki belli başlı isteklerinin değiştii fark edilmektedir.

“İskelede geçirdiği uzun saatler boyunca, ne yapacağını da kara kara düşünüp duruyordu. Beş kuruşu yoktu, işi gücü, evi barkı da yoktu. ...hayretle fark etti ki artık Emine'yi aklına getirmiyor ve ona kavuşma hayalleri kurmuyordu.”

(Livaneli, 413).

Bir zaman sonra babasının Meryem'e yaptıklarını öğrenen Cemal'in iki günlük bir uykuya dalması onun şimdiye kadar bildiği öğrendiği ne varsa hepsini yıkarak yok ederek yeni bir hayata uyanışının gerçekleştiği zamandır. Artık tüm dengeler değişmiştir. Meryem İrfan'dan aldığı para ve bu yeni dünya içinde kurduğu düzeni ile Cemal'e hayatından çıkması için maddi destekte bulunacak kadar güçlenmiştir. Cemal bu kararlı ve güçlü kadın karşısında güçsüz, çaresiz kalmış, eski düzen tamamıyla yok olmuş yaşam bambaşka koşullara bürünmüş, değişime uğramıştır. *“Hayatta hiç yapmayacağını sandığı bir şeyi yapmak istedi. İçinden yere çökmek, kızın dizlerine sarılmak ve ağlayarak yalvarmak geldi... Ne var ki bunların hiçbirini yapamadı; taş gibi dondu kaldı.”* **(Livaneli, 446).** Cemal kendisine erkek olması yüzünden verilen değer ve saygının yok olduğunu görmüş, geleneğin doğuştan kendine verdiği otoritesini yitirmiştir. Bu yok oluş ona insan olma fırsatı sunmuştur. Cemal artık hayalini kurduğu kadınları gerçek hayatına uyarlayabilecek kadar kararlı, kendi doğru ve yanlışlarını kendisi belirleyecek kadar özgürdür. Kirletildiği için öldürülmeyi hak ettiğini düşündüğu Meryem'e âşık olacak kadar değişmiştir.

II.ii. Modern Yaşamın Getirdiği İçsel Çatışmaların Başlattığı Değişim

II.ii.a.İrfan

İrfan, Cemal ve Meryem'in aksine bireysel sebeplerle, kendi seçimleriyle hayatına yön vermiş bir figürdür. İrfan, gelir sıkıntısı içinde geçirdiği çocuktan sonra hayalleri uğruna etrafındaki herkesin kabullenerek yaşadığı hayatı kabul etmemiş ve kimsenin cesaret edemediği bir yola baş koyarak tereddütsüz olarak ilerlemiştir. Elde ettiği başarının ona sağladığı yeni hayat İrfan

için hep utanç duyduğu geçmişinden kurtulma şansı olmuş ve eski yaşamından hiçbir parçaya yeni yaşamında yer vermemiştir.

“ O aciz babayı hayatından silme isteği öylesine güçlü bir karara dönüşmüş olmalıydı ki, İzmir’den ayrıldıktan sonra adamcağızı ölene kadar hiç görmemiş ve onun oğlunun başarısını paylaşmasına, en azından bunun birazcık tadını çıkarmasına imkan vermemiştir. ” (Livaneli,126)

Başarısı sayesinde eski hayatından olabildiğince uzaklaşan İrfan’ın eğitiminin bir kısmı ve planladığı geleceği yurt dışındadır. Hayatının gidişatını kendisi belirleyen ve değiştiren İrfan, büyük başarılarla imza atmıştır. Harvard’da burslu eğitim alma olanağına kavuşmuş dar gelirli bir aile çocuğu İrfan, başarısından gurur duymaktadır. İrfan hiçbir zaman yaşamını şansa bırakmamış her adımını önceden planlanmıştır. İrfan için her fırsat, her başarı turnaklarıyla kazılarak elde edilmiştir... *“Okulu bitirdikten sonra orada kalacak, master ve doktora derecelerinden sonra Harvard hocalarından biri olarak hayatını o muazzam kütüphane ile Faculty Club arasında geçirecekti.”(Livaneli, 235)* İrfan’ın hayatında üniversite eğitimiyle başlayan değişim varlıklı bir aileye sahip Aysel’le tanışmasıyla hızlanır. İrfan’ın hayatına giren bol para onun bu zamana kadar çalışarak elde ettiği şeylerin fazlasını, reddedemeyeceği şekilde ona sunmakta ve onu gösterişli bir yaşamın içine çekmektedir.

“Kızın hayatına girişinde öyle bir zenginlik, öyle bir para savurma ve görkem vardı ki daha önce hiç böyle bir şey görmemiş ve önceleri aile çevresinde, sonra da burs parasıyla kıt kanaat geçinmek zorunda kalmış olan İrfan’ın gözü kamaşmıştı.”(Livaneli, 236).

İrfan, sosyal sınıfı çalışarak yükselebileceği basamaklar olarak görmekteyken, Aysel, İrfan’ın hayatına en yüksek basamaktan başlama şansı sunmuş ve İrfan’ın hiçbir zaman sahip olmayı aklından geçirmedeği bu hayata onu davet etmiştir. İrfan gibi hayatını başarıya, daha rahat yaşam şartlarına kavuşmaya adanmış olan birisi için, çekici gelse de hayatında her şeyi uğraşarak elde etmiş olan İrfan, çalışmadan edindiği maddiyat karşısında sonradan rahatsızlık duyacak, değişiklik arayışına yönelecektir. Karısı Aysel, artık koşulsuz şartsız onun olan maddi rahatlık ve üniversitedeki profesörlük unvanıyla, saygı duyulan işi onun hayatını görünüşte mükemmel kılrsa da sahip oldukları İrfan’ın üzerinde bir bıkkınlık, kapana

kısılmışlık hissi vermektedir. *“profesör’ün özlediği, aşına dünyanın kendisine mutluluk adı altında sunduğu kısıtlayıcı, içdiş edici, bıktırıcı güvenlik duygusunu aşmayı başarmaktı.”* (Livaneli, 39) İrfan bir anda elde ettiği bu lüks hayatın eğlenceli ve zevkli kısmından senelerce yararlanmış ve içinde bulunduğu ortama hissettiği yabancılık duygusunu göz ardı etmiştir. Fakat bu şatafatlı dünya, göz kamaştırıcılığını kaybettiğinde İrfan’ın rahatsızlıkları, memnuniyetsizlikleri su üstüne çıkmış ve görmezden gelinemez bir hal almıştır.

“İstanbul tarzı denilen, o sözümona elit ama aslında canavarlık abidesi haline gelmiş olan yaşam biçiminden boğulacak kadar sıkılıyor ve kendini de diğerleri gibi değersiz hissediyordu. Kendisi de en az onlar kadar değersiz, ilkesiz, ucuz, olduğundan fazla görünmeye çalışan, kibirli ve korkak bir sıçandı. Bütün benliğiyle ‘ben’ kavramına yabancılaştığını hissediyordu. Bu ‘ben’den kurtulmalıydı.” (Livaneli, 77).

Bireysel iç çatışmanın pençesine düşmüş olan İrfan, hissettiği arada kalmışlıktan değişim kararı ile kurtulur. ‘insan yaşamını değiştirebilir mi?’ sorusundan hareket ederek içinde bulunduğu çıkmazdan hiçbir bağın ya da sınırın onu durdurmasına izin vermeyerek kurtulmuş, zihinsel rahatlığa kavuşmuştur. Hayatının kontrolünü tekrar eline alan İrfan için bundan sonraki hayatı medeniyetten ayrı, denizin ortasında, teknesiyle çıktığı yolculukla baştan başlamaktadır. Ekonomik gücü yeterli olan İrfan hayatına baştan yeni bir yol çizecek kadar kararlı, kendinden emin ve yeni hayatıyla barışıktır. *“Günler geçtikçe hayatını değiştirme kararının ne kadar doğru olduğunu ve kendisini nasıl özgürleştirdiğini, değiştirdiğini hissediyor; sanki içi kanatlanıyordu.”* (Livaneli,198)

Çıktığı yolculukta İrfan'ın kendisiyle baş başa kalışı, içine dönüş evresi İrfan için bir arınma bir dönüm noktası olmuştur. Bir selin içinde kontrolsüzce, ne olduğunu tam olarak kavrayamadığı bir sıkıntıyla hayatına devam eden İrfan senelerdir içinde bulunduğu düzeni bir tarafa atmış, bütün sorumluluklarını, bağlarını, sıkıntılarını kıyıda bırakıp denize açılmış saf benliğiyle tekrar bağlantı kurmuştur.

İrfan'ın yaşantısındaki bu büyük değişimin onu gittikçe yalnızlaştırması karşısına çıkan iki doğulu genci teknesine alıp yolculuğuna onlarla devam etmesine neden olmuştur. Bu karar, farklı çevrelere, farklı kültüre ve farklı yaşam anlayışına sahip bu üç insanı, geri dönüşü

olmayan bir değişime sürüklemektedir. İrfan tek başına kalmak yerine, onun hayatıyla bir ilgisi olmayan bu sebeple de ona hiçbir sorumluluk yüklemeyen bu iki insanla beraber yol almayı seçmiştir. Kendi hayatındaki yaşanmışlık yanında Meryem'in hayatı İrfan için bembeyaz boş bir sayfadır. Meryem'e destek ve yardımcı olmak, İrfan'ın kendi hayatında olmasa da bu kızın hayatında olumlu yönde bir değişiklik oluşturmuş irfan'ın kendini tekrar işe yarar hissetmesini sağlamıştır. Bu gençlere tekne ile ilgili bilgiler vermek, onları kent kültürüyle yakınlaştırmak, Meryem'i adım adım özgürleştirmek, bilgilendirmek, güzelleştirmek İrfan'a bir yandan kendini yaşlı hissettirirken bir yandan da içi geçmiş halini unutturmakta, gençlik coşkusunu ona da aşılmaktadır.

“Profesör o sabah 11'e doğru kalktığında eline makası almış ve göğsüne kadar inen gür sakalını kesmiş, sonra da kalan bölümünü jiletle tıraş etmişti. Aynada kendisinin bile unutmaya başladığı sakalsız ve düzgün yüzünü görünce de şaşkınlık içinde kalmış, “Meğer hala gençmişim!” diye düşünmüştü.”

(Livaneli, 362)

Meryem'le geçirdiği zaman İrfan için cinsellikten uzak ama sevgi dolu bir dönemdir. Kirlenmiş ve sahte olduğunu düşündüğü hayatından sonra bu yeniliklere açık, saf ve dürüst olan bu kız İrfan için eski masumiyetine geri dönüştür. İrfan'daki değişim özüne dönüş anlamında yerini bulmuştur. *“Meryem sanki yüreğini yumuşatmış, onu çocukluk ve gençlik yıllarının masumiyetine geri döndürmüştü.”* **(Livaneli,376)**. Daha iyi daha duyarlı biri olma konusunda hep iç çatışma içinde olan, doğrusunun bu olmadığını bilse de daha merhametli bir insana kendisini dönüştüremeyen bu sebeple de bunalıma giren İrfan, Meryem'in başına gelenleri anladığında ona karşı duyduğu koruma içgüdüğü ve merhametiyle yıllardır olmak için uğraştığı insana dönüşmüş, benlik arayışını ancak tamamlamıştır. *“Yoksa bu kız ömrü boyunca aradığı değişimi sağlıyor ve onu başka bir kişi mi yapıyordu? Hani eskiden hep alay ettiği, dürüst ve merhametli olmaya çalışan kişilerden biri.”* **(Livaneli,390)**. İrfan'ın kendi sesini dinleyebilen bir birey haline gelmesi, bunalımın ortadan kalkmasına olanak sağlayarak İrfan'ı bölünmüşlükten kurtarmıştır.

“Kimim ben?” gibi cevap verilmesi imkânsız bir soruda toplanması mümkün olan kavramlarla uğraşmaktansa teslim olmak ve yenilgiyi kabul etmenin dinginliğini yaşamak çok daha iyiydi. Şimdi yapması gereken şeyi çok iyi

biliyordu. Kendisini en çok seven ve bekleyen insanın yani annesinin yanına gidecek... Babasının hayatını sürdürecekti.” (Livaneli, 443)

Bütün savaşları, çaresizlikleri, kapana kısılmışlıkları kendi zihninde yaşayan İrfan yeni, cesur ve kararlı kişiliğiyle içindeki çatışmaları durdurmuş bu sayede berrak kararlar alabilecek kadar zihnini temizlemiş değişmiştir.

III. SONUÇ:

Yaşamdaki değişim, birbirini takip eden, birbirinin içinde gelişen bireysel, toplumsal kimi zaman da doğal etkenlerle devam eden bir süreklilik göstermektedir. Bu yapı, insan yaşamında kimi zaman çok yavaş kendini tam ortaya koymadan gerçekleşirken kimi zamansa çok hızlı ve keskin bir biçimde yaşanmaktadır. Farklı durumları beraberinde getiren bu süreçte herkes yeniliklere ayak uydurmak durumundadır. Koşulların ortaya koyduğu durumlara göre yaşanan değişimler bire bir insan yapısıyla ilişkili biçimde gelişimini tamamlamaktadır. Değişim, kişinin bulunduğu ortamı, yaşayış biçimini sorgulaması ile başlar ve hayatını yeni düşünce yapısına göre şekillendirene kadar devam eder. Birey öğrendiklerini sorguladıktan sonra kabul ederek yaşamının kontrolünü ele alır. Bu durum bireyin gelişimini tamamlayacak adımların atıldığı bir değişim süreciyle mümkündür.

Zülfü Livaneli'nin "Mutluluk" adlı yapıtında Meryem ve Cemal'in değişimi geleneksel yapının baskıları, dayatmaları ve tabuları ile yansıtılırken, İrfan'ın değişimi hedefine ulaşmış modern insanın iç çatışmalarını yansıtmaktadır. Kasaba ortamında büyümüş, boyun eğmenin, söylenenleri sorgulamadan kabul etmenin doğru olduğunu düşünen bireylerin, yetiştikleri toplum yapısından uzaklaşıp yeni ortamlarda yeni düşünce tarzları edinerek yaşam biçimlerini değiştirmeleri Meryem ve Cemal figürleri üzerinden ele alınmıştır. Diğer taraftan İrfan, içinde bulunduğu topluma kendini yabancı hissedenden kişilerin bilinçli bir arayışla yaşadığı değişimin bir örneği olarak değerlendirilmiştir.

Farklı koşullar ve nedenlerle yola çıkan üç kişinin hayatlarının kesişmesi sonucu birbirleriyle etkileşerek başka başka kişilere dönüşmesi değişim rüzgârının gücünü ortaya koymaktadır. Bu rüzgâr, önüne çıkan fırsatlarla değişen Meryem'i, güçlü ve özgür bir kadın haline getirirken öğrendiğinin dışında düşünme, yaşama şekillerini gören Cemal, eskiden içinde yaşadığı toplumun ona sağladığı gücünü kaybetmiş, inançlarını yitirmiş, yargıları değişime uğramıştır.

İrfan ise son değişiminden kararlı ve kendinden memnun bir birey olarak çıkmıştır. Hissettiği yabancılik, içinde olduğu kimlik arayışı kendi özüne, memleketine ve annesine dönmesi ile tamamlanmıştır. Sonuç olarak yapıttaki üç figürün çevre, kimlik ve kişilik olarak ortaya koydukları farklılıklara rağmen mutluluk arayışı içinde ortaya koydukları mücadelede değişimin kaçınılmazlığı değerlendirilmiştir. Hayatın her anında, öğrenilen her yeni bilgiyle değişimin olağanlıkla sürdürüldüğü görülmüştür.

IV. KAYNAKÇA

LİVANELİ, Ömer Zülfü. Mutluluk. İstanbul. Remzi Kitabevi, 2009.